

De Heraut

DOOR DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 25 November 1917. N°. 2079.

Dit blad wordt gezegd des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertentiën aan de ADMINISTRATIE. Bureau: N.Z. Voorburgwal 98-60, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Dondersdag's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.25, voor België per jaar f 6.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f .10. Abonneementen worden aangegonnen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertentiën: van 1 tot 8 regels f 1.20, voor elken regel meer f .50. Aanvragen en vernieling van Heelgaven f .12 per regel.

Van de Voleinding.

CCLXV.

ACHTSTE REEKSE.

X.

En zij riepen met groote stemme, zeggende: Hoe lang, o heilige en waarachtige Heerscher, oordeelt en wrekt gij ons bloed niet van degenen die op de aarde wonen? Openk. 6: 10.

Bovenal beslissend voor de juiste opvatting van de Zegelen, is wat het vijfde Zegel van te lezen geeft. In dit vijfde Zegel wordt ons niets openbaar wat op deze aarde, in den loop der historie, zal plaats grijpen, maar worden we verwezen naar iets, dat hoog boven ons, in de hemelen, plaats grijpt. Niet dat er nu van de engelen zou gehandeld worden. Van hen is geen sprake. Er is eeniglijk sprake van de martelaren, en wel niet van martelaren uit een bepaalde periode, maar van de zielen van diegenen, die gedood waren om het Woord Gods en om de getuigenis, die zij hadden, of korter gezegd, van allen, die in den loop der eeuwen, van Abel af, als martelaren den dood hadden gevonden. Deze martelaren, die tot dusverre in heilige ruste in het Vaderhuis verkeerd hadden, saam met de geloovigen, die den gewonnen dood gestorven waren, blijken nu op eenmaal uit hun heilige ruste als op te schrikken, en saam één banger kreet aan te heffen. Die kreet was deze: »Hoe lang, o heilige en waarachtige Heerscher! oordeelt gij en wrekt gij ons bloed niet van degenen, die op de aarde wonen? Hierbij nu houdte men wel in het oog, dat niet weinige, ja, verreweg de meeste der martelaren reeds vóór tien en twintig en meer eeuwen den marteldood ondergaan hadden. Indien nu deze martelaren dusver in stille, heilige ruste den afloop van de groote worsteling tusschen God en Satan hebben ingewacht, zonder dat ze om wrake tot God schreiden, en zij het nu op eens allen saam, als uit één mond, en op zoo dringende wijze doen, dan moet toch iets hiervan de oorzaak en de beweegredenen zijn geweest. Vanzelf staan we derhalve voor de prikkelende vraag, wat de gezamenlijke martelaren, die ter oorzaak van hun geloof den dood des gewelds ondergaan hadden, thans op eenmaal bewoog, aldus tot God te roepen. Te meer dringt die vraag, daar in hun luid geroep iets is, dat ons vreemd aandoeft. Deze martelaren verkeerden in een staat van onbesmette heiligheid. Ze waren aan alle zonde afgestorven, en leefden heiliglijk in de hemelen bij hun God en hun Middelaar. Vanwaar dan nu op eenmaal uit heel dit koor van heilige martelaren een zoo luid kreet, die, oppervlakkig althans, geen zeer heiligen indruk maakt.

Waarom toch roepen deze martelaren? Om vergiffenis voor hen, die hun vijanden waren en hen ter dood brachten? Sprak in wat ze riepen iets van wat Jezus ons op het hart had gedrukt: »Zegent ze die u verlokken, en bidt voor degenen die u geweld aandoen? Maar immers, wat ze roepen houdt juist het tegendeel in. Ze roepen om niets dan wrake, en dat wel zoo, dat ze het niet dulden kunnen, dat deze wrake die ze inwachten, nog toeft. Het duurt hun te lang. Ze rekenen op de wrake Gods die komen moet, en die aan de wrede vervolgers zal moeten voltrokken worden. En wat ze nauwelijks dulden en niet uitstaan kunnen is, dat die wrake nog niet komt, maar nog altoos uitblijft. Dit nu bewijst, dat zij het oogenblik gekomen achten, waarop de gehele levensverhouding zou worden omgezet, het einde zou ingaan, en in dit einde het oordeel Gods aan de vijanden van zijn heilige zaak zou voltrokken worden. Heel de Schrift toont duidelijk aan, dat er eenmaal aan de periode der duldning en verdraagzaamheid een einde zal komen, en dat, is dit einde naderend, ook de Christus zelf een geheel tegenovergestelde gestalte zal vertoonen dan toen hij als het Lam Gods op aarde verkeerde en leed en voor ons stierf. Nadert het einde, dan is het oogenblik komende, dat de Christus zal overgaan tot het uitbrengen van het laatste oordeel, dan zal er geen sprake meer zijn van vergiffenis of zoen, maar zal de Middelaar het oordeel voltrekken, en dit zoowel aan de demonische engelenwereld, als aan de verlorenen onder de kinderen der menschen. Dit nu is uit dan aard der zaak voor veel geloovigen op aarde iets, waar ze zich nog niet in kunnen denken, maar de gezaligden die in het Vaderhuis het einde inwachten, zijn hiervan natuurlijk volkomen op de hoogte. Voor hen is het volkomen klaar en duidelijk, dat de

Middelaar, als het einde ingaat, de demonische macht van Satan zal verdoen, en voor de ongelovig gestorvenen onder de kinderen der menschen een toekomst zal doen intreden, die hij telkens teekent door te verwijzen naar »de weening en knersing der tanden«, of wilt ge, naar den staat van eeuwige verdoemenis.

Naar het aanbreken van dit oogenblik der eindbeslissing is nu vanzelf ook onder de gezaligden in den hemel het inwachten. En is dit reeds zoo met alle gezaligden, dan gelid dit natuurlijk nog veel sterker voor de Martelaren. In hun persoon is, toen ze als getuigen van den Christus optraden, en deswege met geweld gedood werden, niet slechts hun persoon, maar ook de zaak van Christus aangerand. Het kan daarom niet anders, of gaat straks het oordeel in, dan zal de eere van Christus, die in hun dood met voeten getreden is, hersteld moeten worden. Naar dit oogenblik hebben ze dan ook steeds uitgezien, want ze wisten dat dit oogenblik niet komen kon, tenzij de eindbeslissing aanbrak. Lettende nu op wat op aarde voorviel, ontwaarden deze gezaligde martelaren, dat het einde zóó zóó zou ingaan. En met het oog dáárop nu is het, dat ze zich niet verklaren kunnen, waarom niet thans reeds de wrake van den Middelaar over het geweld aan zijn martelaren aangedaan, ingaat. Zoo is 't alles duidelijk, klaar en helder, doch dan ligt hierin ook vanzelf opgesloten, dat ze het einde komen zagen, dat er tusschen het heden en het einde voor hen nauwelijks een spanne tijds overbleef, ja op zoo spannende wijze, dat ze zich niet konden voorstellen, waarom ze de wrake van den Middelaar niet reeds zagen ingaan. Ze zien als voor oogen het einde ingaan, en juist daarom missen ze iets, dat bij het ingaan van dat einde zich als vanzelf moest voordoen. Dit deed zich echter *niet* voor. Dit nu ontrust hen, en vandaar op eens hun gezamenlijk roepen, om toch de wrake te doen ingaan, die door de eere van den Middelaar, die in hen gehooft was, gecischt werd. Zoo loopt alles geheel natuurlijk, maar dan is hiermede ook uitgemaakt, dat dit vijfde zegel doelt niet op wat eeuwen van te voren geschied was, maar op 't geen eerst op het laatste oogenblik, als het einde inzette, komen zou.

Hierop slaat dan ook in volkomen juistheid het antwoord, dat ze op hun geroep ontvangen. Dat antwoord toch luidde: »dat ze nog een kleinen tijd wachten zouden totdat ook hun mededienstknechten en hun broeders zouden vervuld zijn, die gedood zouden worden gelijk als zij.« In verband met wat straks in de verdere kapitels volgt, is het nu uitgemaakt, dat dit zeggen slaat op hetgeen te geschieden stond onder de geweldenaar van den Antichrist, en na het optreden van de groote Getuigen. Daar nu heel de Apocalypse geen andere uitlegging toelaat, dan dat dit alles komen zou op het laatste oogenblik vlak vóór het ingaan van de Parousie, zoo lijft het geen twijfel, of ook dit geroep om wrake, dat van de vroeger gedooide Martelaren opgaan, zou niet eerst eenige eeuwen na het vierde of derde Zegel te wachten zijn, maar onmiddellijk aan het laatste Zegel voorafgaan. Dit inzicht wordt nog versterkt door wat er inzake de »witte kleeders« aan deze Martelaren ten goede wordt gedaan. Er staat toch in vs. 10: »aan een tegelijk van hen werden lange witte kleeders gegeven.« Dit is uiteraard geestelijk bedoeld. Deze Martelaren toch waren nog niet opgestaan, en hadden nog niet hun verheerlijkt lichaam ontvangen. Ze waren nog *geesten*. Nu is het »witte kleed« het kleed van den overwinnaar, het gewaad van wie zegepraalt. Daarom staat er uitdrukkelijk bij, dat »het lange witte kleed« waren. Dit kan alzoo niet anders dan zinbeeldig bedoeld zijn, en het kan niet anders bedoelen, dan dat zij in dit gewaad van den overwinnaar de zekerheid ontvangen, dat hun een volkomen triomph wachte. Juist in dat gewaad van den triomphator konden zij dan te eer en te gemakkelijker nog dien *kleinen tijd* de komende wrake van hun Heiland over Satan, waarin ook zij deelen zouden, inwachten.

Doch hiermede is dan ook elke voorstelling of uitlegging, die de Zegels slaan laat op wat in den loop der eeuwen aan de wereld en aan Christus' Kerk te wachten stond, ten eenenmale veroordeeld. Slaat het vijfde zegel op wat vlak aan de Parousie, en zulks wel niet dan »een kleinen tijds vroeger, zoo voorafgaand, dan is het hiermede uitgemaakt, dat ook hetgeen de vier voorafgaande Zegelen melden, op dezelfde wijze,

d. i. op het naderen van de Parousie, moet duiden. Het vijfde Zegel van de Martelaren staat toch midden tusschen de zeven Zegelen in, en is er niet het besluit van. Het eigenaardige van het vijfde Zegel is maar, dat het ons aankondigt niet wat op aarde, maar wat in den hemel bij het naderen van het vijfde Zegel midden tusschen de vier voorafgaande en de twee daarna komende insloot, zoo ziet men hieruit, dat al wat hier geprofeteerd wordt bijeenhoort, één geheel vormt en in gelijke tijdsorde saam verbonden ligt. Het naderende einde zou niet alleen op deze aarde, maar ook in den hemel een bange ontroering te weeg brengen, en hieruit nu verklaart het zich, dat en wat op aarde staat te gebeuren en wat in den hemel zal plaats grijpen, hier zoo duidelijk en omstandig tot één geheel wordt samen-gevoegd. Is het nu niet voor tegenspraak vatbaar, dat hetgeen van de Martelaren gemeld wordt, alleen vlak voor het einde aldus zal kunnen intreden, dan volgt hieruit rechtstreeks, dat geheel de ontsluiting van de zeven Zegelen niet anders kan doelen dan op datgene wat bij de nadering van de Parousie en van het Oordeel te wachten staat. Eerst komt dan op het witte paard de triomfeerende Christus, niet met het zwaard, maar met den boog, omdat het eindoordeel en de voltrekking daarvan nog een kleinen tijd toeven zal. Na den Christus, en onder zijn macht, en dus als zijn instrumenten, volgt dan het rode paard, en wel zoo, dat degene die op dit paard rijdt, het groote zwaard voert, »om den vrede van de aarde te nemen«. Het derde paard, dat zwart is, brengt dan den hongersnood en den jammer op aarde. En met het vierde paard dat vaal is, komen dood en hel. Alledaag instrumenten van den Christus, die nu de eindbeslissing brengen zal. Maar juist dat vlak ophanden zijn van de eindbeslissing brengt nu ook beroering onder de gezaligde Martelaren, die nu niet anders kunnen denken, of de ure der wrake is gekomen. En het eenig bescheid op hun weggeroep is, dat ze »nog een weinig tijds wachten zouden«, iets dat nader wordt toegelicht door Openb. VIII: 1, waar het bij 't zevende Zegel heet, dat ze zich stil zouden houden *somrent een half uur*.

Voegt ge nu hieraan het zesde Zegel toe, dan ontwaart ge hoe dit voorlaatste Zegel u weer uit den hemel naar de aarde verplaatst, maar dan ook aanstonds de geheele ontroering en uitelkaarwrijving van het creatuurlijke leven doet ingaan. Al wat voorafging was nog slechts voorbereiding voor wat te gebeuren stond. Er was wel reeds oorlog uitgebroken, hongersnood ingevallen, en ontroering onder de volkeren opgekomen, doch dit alles liet zich ook in ordinairen tijd denken. Het geheel extra-ordinaire was eerst te merken geweest aan wat de Martelaren in den hemel riepen. Doch ook dit bleef bij een roepen en een uitgillen. Hier daarentegen, nu het zesde Zegel ontroerd wordt, ontvangt men op eenmaal den indruk, dat aan den ordinairen stand van zaken een einde is gekomen, en dat de wereld, met al het creatuurlijke, als we ons zoo mogen uitdrukken, uit haar voegen wordt gerukt. Zoodanig men bij een aardebeleving een machtig gebouwen voor zijn oogen waggelen ziet, en het elk oogenblik dreigt, alsof 't geheel zal instorten en omslaan, zoo ook is het hier. Het is niets dan zelfmisleiding, indien men, wat bij de ontroering van het zesde Zegel te lezen komt, gelijk stelt met hetgeen te zien komt bij een gewone aardschudding. Zeker, ook bij zulk een geweldige aardschudding, denk slechts aan Messina, zijn geheele steden als ontredder, doch wat hier geprofeteerd wordt, gaat veel verder. »De sterren des hemels zullen op de aarde vallen, de hemel zal wegwijken als een boek dat toegerold wordt, en alle bergen en eilanden zullen van hun plaats wijken.« Dit nu zijn al te gader verschijnselen, die in 't ordinair niet kunnen voorkomen. En dit alles teekent ons toestanden, die eerst als het einde intreedt, en alles uiteen wordt gewerkt, zich denken laten.

Hiermede hangt dan ook rechtstreeks samen, dat aan den mensch alle zelf-beheersching en alle moed en durf ontzinkt. Niets blijft in de orde der mensche-lijke samenleving op zijn plaats. De Koningen der aarde verlaten op eenmaal hun paleis en vluchten in de splonken. En zij niet alleen geven het op, maar de grooten, en de rijken, en de oversten over duizend of veldheeren, en de machtigen der aarde, en evenzoo de slaven als de vrijen, alles vlucht uit paleis en huis, uit stad en dorp, en wat ze opzoeken zijn holen en splonken in de bergen. En daar, met hun vluchten, aangekomen, weten ze altoos nog niets van

een wachten in stille ruste, maar roepen ze al te gader als uit één mond, »Valt op ons, o bergen, en gij, steengroten, verbergt ons van het aangezicht Gods en van het Lam, want de groote dag Zijns toorns is gekomen, en wie kan bestaan?« (Zie vs. 16 en 17). Wie kan nu zeggen, dat dit ons 't beeld teekent van een gewoon, normaal doorgaan van het menschelek leven, of dat er althans hoogstens van gewone natuurverschijnselen sprake zou zijn. Het beeld dat hier voor ons ontroerd wordt, wijst op een geheel ontreddering, een zich losrukken van alle verband, zoo in de natuur als in de menscheleke samenleving van een zwichten van wat anders het geheel in verband houdt. Wat hier voor ons treedt, is een begin van de afbreking der Schepping, gelijk er in vers 12 en 13 dan ook staat, dat de zon zwart werd en de maan rood als bloed, en dat 't was of heel het aardrijk door een machtigen stormwind geschild werd.

Het bleef hier dan ook niet bij. Onverhoeds toch wordt nu het oog gericht op een afbeelding in het zevende Zegel, waarin vier engelen optreden, die elk een der vier stormwinden in hun hand houden, en die deze vier alles vernielende stormwinden vooralsnog met macht omklemd houden, opdat de ontreddering van de creatuurlijke wereld niet te plotseling in zou treden. En opdat deze stuiting van de algemeene ontreddering te zekerder zou zijn, treedt er in het gezicht op de rol aanstonds nog een vijfde Engel naar voren, en wel een Engel die het Zegel des levenden Gods in zijn hand hield, en deze riep met een groote stem tot de vier eerstbedoelde Engelen, welke de vier stormwinden omklemd hielden, dat ze vooralsnog niet tot de vernietiging van de aarde, noch van de zee, noch van de boomen zouden overgaan. Zoo kwam er voor een oogenblik een stuiting van de algemeene vernieling van het creatuurlijke leven, en zulks wel ter wille van de geloovigen, die nog op aarde verkeerden. De Engel met het Zegel Gods riep dan tot de andere vier, die de allesbedreigende stormwinden omklemd hielden: »Beschadigt de Schepping nog niet, tot dat we eerst de dienstknechten onzes Gods zullen hebben verzegeld aan hun voorhoofden.« En nu treedt op eenmaal het beeld naar voren van de geloovigen, die op de aarde nog verkeerden. In twee groepen treden dezen op. Eerst komen de 144.000 van uit de kinderen Israels (waarover nader), en na dezen ziet Johannes een groote schare, die niemand tellen kon, uit alle natien en geslachten en volken en talen, die reeds ter zaligheid waren ingegaan, en voor den Troon stonden in lange witte kleeders en met de palmtakken der overwinning in hun handen. Zoo liep 't alles uit op een hemelschen lofsang en op een alles versmelende aanbidding, waarbij de Presbyteri vooringingen, en die eindigt in de zalige betuiging: »Het Lam dat in het midden des Troons is, zal ze weiden en zal hun een Leidman zijn tot levende fonteynen der wateren, en God zal alle tranen van hunne oogen afwischen.« (vs. 17.)

Hiermede is de heilige Apocalypse genaderd tot het *zevende* Zegel, en nu versta men wel, dat de voorafgaande zes Zegelen zich in kleinheid van omvang ten eenenmale verloren, vergeleken bij den breeden omvang van het *zevende* Zegel. Het is toch volstrekt niet zoo, alsof hetgeen het zevende Zegel biedt, kortweg afgebroken wordt met Hoofdstuk VIII: 7, zoodat, waar de eerste engel optreedt om te bazinieren, al wat op de zeven Zegelen betrekking heeft zou zijn afgedaan. Wie 't zoo opvat, verstaat den samenhang van heel het boek der Openbaringen niet. Het ligt heel anders. Het zevende Zegel begint met hoofdstuk VIII: 1, doch loopt door tot Openbaringen XXII: 8. Er was niet anders dan *het ene boek* (Zie V: 1). Dat één boek bevatte alles wat geprophetiseerd zou worden, maar in zeven ongelijke deelen. De zes eerste stukken van dit verzegelde boek waren betrekkelijk klein van omvang, en liepen daarom in de ontsluiting spoedig ten einde. Maar heel anders werd het, toen het nu toekwam aan het zevende of laatste Zegel. Toen toch kwam, na de ontsluiting van het Zegel, een zeer dikke bundel te voorschijn, en deze laatste bundel schrifts of rol bevatte de volledige teekening en mededeling tot den einde toe, van wat er destijds aan Johannes, en door Johannes, voor alle komende tijden, aan de Christenheid en zoo ook aan ons stond openbaar te worden.

Het eerste Zegel toonde de verschijning van den Christus als Rechter voor het eindoordeel. Twee, drie en vier, geven het beeld van de instrumenten waarover hij bij het uitvoeren van zijn oordeel beschikken

zou, t.w. den oorlog, den hongersnood en den dood met de hel. Zegel vijf gaf aan wat tegelijkertijd in den hemel daarboven, bij het naderend einde, zou uitgaan van de Martelaren. En ten slotte trad met het zesde Zegel de algemeene ontreddering en losrukking van het creatuurlijke leven in. En nu met het zevende Zegel ontsluit zich heel de verdere toekomst, die van het begin tot het einde nog aan de Voleinding zou voorafgaan. Alles echter wat nu daarna komt, en zich hecht aan de zeven Bazinieren en aan de zeven Phitolen, komt niet bij het zevende Zegel bij, maar vloeit er uit voort, en lag er in besloten. In het éénen Boek stond alles. Dat Boek had niet meer dan zeven rollen, die verzegeld en bij elkaar in één bundel waren gevoegd. Maar nooit kon er sprake van zijn, dat er daarna nog iets aan zou worden toegevoegd wat niet in het Boek stond, of niet tot een der zeven Zegels hoorde. De aanhef van het achtste Kapittel toont dit dan ook zoo duidelijk, dat alle twijfel hier vanzelf is buitengesloten. Zoodra toch, naar luid van Kapittel acht vers één, het zevende Zegel geopend wordt, staat er duidelijk, dat er een pauze van een half uur intrad, eer Johannes in deze zoo dikke rol het juiste inzicht kreeg. Doch zoodra hij dit inzicht erlangd had, is ook het eerste wat hij in die zevende rol of Zegel waarneemt dit: »En ik zag de zeven engelen, die voor God stonden, en hun werden zeven Bazinieren gegeven.« En daarop, heet het nu aanstonds in vs. 6: »En de zeven engelen die de zeven Bazinieren hadden, bereidden zich, om te bazinieren, en de eerste engel heeft geblasend.«

Dr. A. K.

„Tot een hoog vertrek.“

Doch de HEERE is mij geweest tot een hoog vertrek, en mijn God tot een steenrots mijner toevlucht. Psalm XCIV: 22.

Het land, dat ons volk bewoont, is te plat, om de beschijning, die in dat gewagen van een *hoog vertrek* ligt, rechtstreeks in ons op te nemen. In het land van Israël, waar de keurpalmen 't eerst gezongen zijn, was het terrein bergachtig. In Juda meer nog dan in Samaria en Galilea. Daar kon die zegwijze van het *„hoog vertrek“* dan ook rechtstreeks verstaan worden, omdat men er de schuilplaatsen in de bergspalten voor oogen liggen zag. Dit is nog zoo. En wie van Jerusaleem naar de Jordaan het bergachtig land doorwandelt, waar Johannes de Dooper zich ophield, ziet nog op allerlei berghoogte de kloosters en de bidcellen liggen, waarin de van de wereld afgedoolden zich terugtrekken.

Toch is 't opmerkelijk, dat in de Psalmen, en zoo ook in de Profetieën, niet van schuilplaatsen, maar bijna eeniglijk van een *„vertrek“*, en dan van een vertrek dat *hoog* ligt, gesproken wordt. Niet op gehele woestijnen worden gedooft, maar op gelegenheden van kleiner omvang, die meer aan één enkel *vertrek* denken. Nu lagen er hoog op de bergen in Israël ook wel kleine versterkingen van groter omvang, zoodat dat nog steeds allerwegen in het bergland zich voordoeft. Maar op dat denkbeeld van bergforten wordt hier niet ingegaan. Er wordt alleen gedacht aan een kleine ommuurde plaats, waarin men schuilen kon, en zich als in 't verborgene kon ophouden, om zijn God aan te roepen en te loffen.

En zoo nu genomen, heeft zulk een *„hoog vertrek“*, waarin men zich, als 't bang werd, terug kon trekken, om eenzaam met zijn God te verkeeren, en in Hem de rust voor zijn hart terug te vinden, iets bijna dichterlijks, dat van zelf boeit. Zulk een *„hoog vertrek“* doet dan van zelf denken aan een ontvluchten van de wereld en aan een zich onttrekken aan een veld die u vervolgt, en tegelijk houdt ze, de tweedelige bekoring in zich, dat zulk een *„hoog vertrek“* God nader bij onze ziel, en onze ziel nader bij onzen God brengt.

Het *„hoog vertrek“* doelt op 't in veiligheid stellen van onze ziel voor wie ons vervolgt, en tegelijkertijd op de innuïteit die 't biedt voor onzen verborgen omgang met onzen God. Wie God zoekt, doet van zelf naar boven op, en vocht zich daarom in het *„hoog vertrek“* Gods meer nabij. En omgekeerd is 't of in die berghoogen, die nader aan den hemel zijn, onze Vader die in de hemelen is, ons meer nabij komt.

Ook onze geestelijke vijanden en belagers wagen zich 't liefst aan ons in het geijkvloersche wereldleven. Wie de vlakte doorkruist heeft, en op het hooger bergland mocht genieten, zag 't voor oogen, hoe alle zondige verleiding zich in de platvloersche steden terugtrekt, en ons in 't lage land opwacht om ons te verstricken. In het hooger bergland darsen-ten bloed wel de weelde der natuur, maar niet het overluidig glinsteren van het wereldsche leven. Wie dat begeert, zoekt niet de berghoogte op, maar blijft in de vlakte van omhaal. Ook feitelijk mag daarom gezegd, dat in het *„hoog vertrek“* het aardsche leven veiliger is, en dat juist on-

ppij.
antent
hollen,
ium".
ROO,
stalhouders
chip,
et bureau van
iteit.
g f 76.50; door
oos f 20; door
Putten f 28;
916) uit Loos-
samen f 95.95;
nelen te Klun-
Maan te Utrecht
rama te Alferp
angerak f 8.50;
f 17; door de
42; door den
f 35.50; uit
op f 29.50; uit
lolsbroek f 4,
oren uit Ekamp
Oostwold f 97
an van Zanten
t, samen f 386;
t uit Cornwerd
Maklum f 56;
3.50; door den
f 10.50; uit
en f 9.50; uit
uten f 20; uit
er den heer G.
door den heer
5; uit Jorwerd
35.75; door den
ase f 119.75;
uit Hoofddorp
alfweg f 57.50;
sep f 1, samen
se uit Charlois
uit Barendrecht
portugaal f 13;
f 27, samen
euw Gzn. Rijn-
arsma te Wor-
erry uit Nieuw
uis f 1, samen
uring te Onst-
Voerman uit
12; uit Warns
aal comité te
75; door den
f 75.00.
rol. faculteit)
ekom f 26.56,
ik f 8.57, te
twaag f 1.52,
re f 24.274,
f 17, te Mildam
te Oldehoorn
te Oudehorne
vega f 20.52,
o f 14.964, te
f 19.864, te
uren f 23.814,
erzij f 10.094,
thuisreceden
te Warfium
te Zoutkamp
te Geerateren
te Alblasersdam
304, te Mole-
te Nieuwleker-
D, te Sliedrecht
Boornbergum
16, te Dragten
224, te Droge-
f 59, te Garijp
te Oudgea
nummer f 3.62,
p f 7.254, te
3.50.
te Ureterp f 1,
im f 10; door
1000; Coelcke
f 134.024
er A. E. Meer-
van Schelven
f (contributie)
te Loosduinen
Drimmelen te
A. Sysma te
Poren uit Fin-
uit Oostwold
er G. Verburg
wkoop f 2; uit
t, samen f 13;
te Assen f 9.50;
ta uit IJsega-
A. Joosse uit
te Katendrecht
ogaal f 1; uit
door Ds. G.
te Nieuw Hel-

gekeerd in het vlakke, platte land ontslag de zonde u opwaakt.

Overdrachtelijk bracht dit er van zelf toe, om ter ontvluchting van onze geestelijke verleiders, het hoog vertrek in den eenzaamheid daarboven op te zoeken, en zoo in die stille schuilplaats aan de verleiding van ontslag te onttrekken.

Maar ook onze verborgen omgang met onze God wordt door dit uitgaan uit de wereld nu dit ons terugtrekken in de eenzame hoogte zoo machtig beheerscht.

Het boos, het onheilge schuilt steeds voor ons binnin in de haag en in de diepte, terwijl omgekeerd de ziel die haar God zoekt, van zelf haar omhoog gaat. In den aanhef van het Onze Vader spreekt zich dit dan ook reeds aanstonds uit. Niet alleen toch van «Onze Vader» gewaagt daar de bidden, maar hij voegt er aanstonds bij: «Onze Vader, die in de hemelen zijt.»

In het gewone aardsche leven zien we vlak om ons heen, en van zeer nabij voor ons uit. Zelfs is dit plicht en roeping. In onze dagelijksche werking mogen we niet als dweepers in de hoogte staan, maar moet oog en hand nabij onzen arbeid zijn. En alleen wie altoos zijn dagelijksche roeping verstaat, komt in 't gemeene leven vooruit.

Maar vlak omgekeerd is de gewaarwording die onze ziel ondergaat, zoo dikwijls ze behoefte gevoelt aan Gods verborgen omgang. Voor den verborgen omgang heeft de eenzaamheid voorkeur. Jezus sprak er zelf van dat we, om heilig te worden, aan de eenzaamheid voorkeur hadden te geven, en eerst na de deur gesloten te hebben, onze ziel tot onze God konden ophellen.

Het zondige in ons leven dringt hertoe.

Wie in het Vadhuis zal zijn ingegaan, wordt van zijn God niet meer afgeleid, maar in heel zijn existentie naar zijn God getrokken. Zoolang we daarentegen op aarde ontdolen, tukt maar al te veel ons van onze God af, en moet de eenzaamheid ons lief zijn, om ons nader bij onze God te gevoelen. 't Blijft tot aan onzen jongsten snikt: «Hoog, omhoog het hart naar Boven. Hier beneden is het niet.»

Terugdenkend in ons verleden, weten we het dan ook zoo op alle manier uit onze geestelijke ervaring, dat 't nabij onze God zijn, te midden van het drukke wereldleven, ons zoo zelden gelukt, en dat we, om die nabijheid te genieten, ons heest van alles afzonderen moeten, om geheel alleen met onze God te wezen.

Ook het gezamenlijk gebed brengt verheffing, maar toch, de rijkste bevestiging heeft iedere ziel steeds in de eenzaamheid met haar God gemaakt. Als niets ons afrekt, trekt 't alles ons naar Boven. Dan neigt onze ziel tot bidden. Dan lukt 't alles ons tot bidden uit. En dan leert zalige gebedserving ons, hoe we nooit rijker dan in de stille en verborgen eenzaamheid de liefde onze Gods als kunnen indrinken.

Ook het saam met de broeders bidden kan in heilige verrukking brengen, en ons een voor gevoel van zalige gemeenschap doen genieten, als in de stille eenzaamheid nimmer ons deel kan zijn. Maar dat blijven toch uitzonderingen, en steeds is 't van de diepst ingelieden beelden, dat ze aan Gods verborgen omgang de rijkste zielskracht konden ontleenen, ook voor den strijd in het leven.

En mag in dien zin gedankt, dat onze ziel in 't «met God alleen zijn» zich de rijkste kracht van Boven voelt toevoelen, ook omgekeerd mag beleiden, dat onze God in de verborgen eenzaamheid 't naast tot zijn geloovigen komt. Zelfs van onzen Heiland lezen we, hoe hij zich uit de woelende schare gedurig terugtrok, om voor den strijd des levens krachtvernieuwing van zijn God te ontvangen.

Doch omgekeerd niet men geheel de Schrift door, hoe onze God, om zijn uitverkorene instrumenten voor hun heilige taak voor te bereiden, en hen tot in 't diepst van hun hart te raken, hen schier altoos naar de eenzaamheid lokt, om in 't eenzaam schuilend hart 't diepst te kunnen indringen. Denk slechts aan Mozes in 't Oude en aan Paulus in 't Nieuwe Verbond, en bij beiden zie ge hoe beider God, om 't diepst op hen in te werken en hen te bevestiging met wat ze voor hun levensstaak behoeften, ze in eenzaamheid tot Zich roept, in die verborgen eenzaamheid hun 't naast komt, en zoo eerst zijn heilige geesteskracht in hen doet uitgaan. Hoe lange jaren moesten en Mozes en Paulus niet eenzaam ondolen, eer ze rijp waren voor hun hoogste taak.

Ra zoo is 't nog. Wie nog de stille uren niet kent, waarin zijn God hem uit het drukke leven in de eenzaamheid lokt, om in 't hoog vertrek hen geestelijk te voeden en op te voeden, is maar al te zeer nog een vreemdeling in het geestelijke. En alleen wie zich innerlijk rijk gevoelt door wat hij in het hoog vertrek met zijn God mocht doorleven, leeft reeds vooruit in wat hem eens voor eeuwig wacht.

De sieuwelude van dit hoog vertrek geeft zoo ten volle weer, wat in het 7e vers van Psalm 25 ons toesprekt:

«Gods verborgen omgang vinden Zielen waar zijn vrees» in wohnt: 't Heiligheid wordt aan zijn vrienden Naar zijn vredeverbod getoond. D'ogen houdt mijn stil gemoed Opwaarts, om op God te letten; Hij die trouw is zal mijn voet Voeren uit der boosen nesten.»

Dr. A. K.

Amsterdam, 23 November.

Dat de Minister van Oorlog zich bereid verklaard heeft aan de gemoedsbezwaren van hen, die het gebruik van de wapenen ongeoorloofd achten, tegemoet te komen, juichen ook wij van harte toe. Al zullen deze bezwaren, als contraprestatie, een jaar langer burgerdienst hebben te verrichten, ze zullen dan toch van den militairen dienst worden vrijgesteld en dus, wanneer het onverhoopt tot een oorlog komen mocht, niet, de wapenen behoeven te gebruiken. Van een rechtstreekschen dwang aan hun conscientie aangedaan, zal derhalve geen sprake meer wezen. En daarin ligt ongetwijfeld zedelijke winst.

Want de Overheid dient, voor zoover het haar eenigszins mogelijk is, elken dwang van de conscientie harer onderdanen te vermijden. En dat geldt n. v. l. alleen, wanneer de conscientie recht heeft, maar ook wanneer ze in de toepassing van Gods gebod dwaalt. Want, zooals onze

vaderen terecht opmerkten, ook de dwalende conscientie bindt ons. Wie tegen zijne conscientie in handelt, zondigt altijd. En tot het doen van zonde iemand dwingen, mag de Overheid niet.

Natuurlijk zijn er ook hier grenzen te stellen.

Evenals de onderdaan is ook de Overheid verplicht, naar de inspraak harer conscientie te handelen, en ze mag daarom op het terrein van het publieke leven niet toelaten, wat naar haar overtuiging tegen de ordinaantie van het zedelijke leven, door God gegeven, ingaat. Wanneer de Mormoon beweert volgens zijn geweten verplicht te zijn in veelwijverij te leven, of sommige secten in Rusland meenen God een dienst te moeten bewijzen door de «ongelooovigen» te wogen, dan kan de Overheid niet anders dan met de macht, haar geschenken, zulke schandfaden tegengaan. Ze moet de heiligheid van het huwelijk hoog houden en moord mag ze niet toelaten.

Ook in het geval van conscientiebezwaar tegen het gebruiken van wapenen, staat de Overheid zeker voor een niet zoo gemakkelijke beslissing. Ze is geroepen om het vaderland te verdedigen tegen den aanval van een oorlogszuchtigen vijand. En wanneer het aantal der dienstweigeraars zoo groot bleek, dat de weerkracht van het leger daardoor belangrijk schade zou lijden, zou ze voor een zeer moeilijk vraagstuk komen te staan. Er zou dan wel degelijk een conflict kunnen komen tusschen wat de Overheid als de haar van God opgelegde roeping beschouwt en wat de conscientie der onderdanen hen verbiedt. Maar zoolang het aantal der dienstweigeraars beperkt is en aan de weerkracht der natie geen schade toebrengt, is zeker de uitweg, dien de Minister van Oorlog aanwees, het meest aanbevelenswaardig. De dwangmaatregelen, thans tegen deze dienstweigeraars aangewend, maakten hen in de oogen van het volk tot martelaars, en bevorderden zoo juist het anti-militairisme, dat men bestrijden wil.

Maar al zijn we den Minister dankbaar voor den toegezonden maatregel, waardoor hij aan den conscientiedwang een einde wil maken, tegelijk mag wel duidelijk uitgesproken worden, dat we ons bestis keeren tegen het beginsel van weerloosheid, dat door deze dienstweigeraars, niet zoo zelden met een beroep op Gods Woord, met name op het gebod: gij zult niet doden of op de Bergrede van Christus, gepredikt wordt, en waarmee ook onder onze jonge mannen een niet ongevaarlijk propaganda wordt gedreven. Tweeërlei oorzaak maakt, dat deze propaganda wel ingang vindt. Vooreerst, het zien van al de gruwelen en ongerechtigheden, die in dezen oorlog geschieden, die de verre overtreffen, wat ooit de historie onstond; 't is dat heeft bij de edelste geesten een afkeer gewekt van het militarisme; in den oorlog als zoodanig een schier satanisch bedrijf doen zien en elk gebruik der wapenen als iets zondigs doen veroordeelen. En daarbij komt met minder als tweede factor, dat helaas de dienst in ons leger, die door de mobilisatie tot jaren werd uitgedijd, zeker niet er toe heeft bijgedragen om de liefde voor den krijg dienste aan te wakkeren, eer het tegendeel. Van alle kanten komen klachten over hetgeen onze jonge mannen in het leger ondervinden moeten. Hoe menigmaal hebben we niet van hen gehoord, dat de tijd door hen in het leger doorgebracht, een hel voor hen geweest was. Zij werden blootgesteld aan allerlei verleiding. Ze moesten de godslasterlijkste vloeken en de gemeenste taal aanhooren, en wat het ergste is, ze wendden er aan. Komen zij uit voor hun Christelijke beginsel, dan worden ze door hun kameraden bespot en gehoond, en door hun meederen achteruitgezet of geplaagd. Natuurlijk, er zijn uitzonderingen, vooral wanneer een Christelijke kapitein of luitenant een beteren toon aangeeft. Maar de regel is, dat de dienst in ons leger voor onze Christelijke jonge mannen een zeer zware beproeving is, en dat de schade, die aan het religieuze en zedelijke leven van ons opkomend geslacht door deze langdurige mobilisatie is toegebracht, niet is te overzien. Is het dan wonder, dat wanneer dit anti-militairisme zich ook onder ons aandient, niet zoo zelden in religieuze vorm gekleed, en met een beroep op Christus' woord, niet weinigen daaraan het oerleenen en gevaar loopen door dit drijven te worden meegeslept. De schrikkelijheid van den wereldoorlog, die zich rondom ons afspeelt, en de onchristelijke geest van ons leger hebben den akker voor dit zaad toebereid.

Te meer is het daarom roeping zoowel van de Christelijke pers als van de bediening des Woords en het catechetische onderwijs om tegen deze anti-militairistische propaganda te getuigen en juist licht te laten vallen op wat Gods Woord ons aangaande dit vraagstuk leert.

Moelijk nu kan dit niet vallen, omdat dit vraagstuk niet pas in onze dagen is opgekomen, zelfs niet dagteekend uit den tijd der Mennonieten, die elk voeren van het zwaard als in strijd met Gods Woord afkeurden, maar zoo oud is als de Christelijke Kerk zelf. Gelijk Dr. K. H. E. de Jong in zijn interessante studie over dienstweigering bij de oude Christenen heeft aangevoerd, zijn er van meet af in de Christelijke Kerk mannen geweest, die het dienen van dienstdiensten in het leger als zonde beschouwden en zelfs liever zich martelen lieten, dan de wapenen voor den Keizer te dragen. De oude martelaarsverhalen leveren daarvan meer dan een voorbeeld. En al mag men meenen, dat deze mannen faalden in hun oordeel, men moet toch bewondering over hebben voor den heldenmoed, waarmee zij zelfs hun leven ten offer brachten voor hun overtuiging. Nu school de oorzaak van dit

verzet tegen den krijg dienste bij deze oude Christenen zeker voor een niet gering deel in het groote gevaar, dat de krijg dienste meebrengt van besmetting met de heidense afgoderij. Eerst als met Keizer Constantijn het Christendom in den Staat zegevierde, en daarmede ook uit het leger het heidendom verdwijnt, wordt het verzet tegen den krijg dienste minder en neemt allengs geheel af. Maar die oorzaak lag toch ook, zooals uit de antwoorden dezer martelaren blijkt, niet minder daar, dat men meende, op grond van Gods Woord, dat de krijg dienste zelf voor een Christen verboden was. De Christenen, zoo antwoorden ze, waren «sonnes des vredes», die geen bloed mochten vergieten en aan geen oorlogsgeweld mochten deelnemen, zelfs niet tot verdediging van het vaderland. Ook zij beriepen zich, evenals men dit thans doet, op het gebod Gods: gij zult niet doden, en vatten dit in absolute zin op; ze verwezen naar de Bergrede, waarin Christus weerloosheid tegenover den vijand gepredikt had; ze meenden, dat uit het woord van Christus tot Petrus in den hof van Gethsemane gesproken: wie het zwaard neemt, zal door het zwaard vergaan, volgde, dat elk voeren van het zwaard voor Christus' discipelen verboden was. En niet alleen, dat zulke opvattingen destijds bij de eenvoudige Christenen uit het volk gevonden werden, maar zelfs mannen als Origenes en Tertullianus, wier invloed zoo groot was, huldigden wel ten deele dezelfde denkbeelden en brieten zich op dezelfde uitspraken der Schrift. Eerst Augustinus is de groote Kerkvader geweest, die — nadat Athanasius in het Oosten en Ambrosius in het Westen hem waren voorgaan — dit vraagstuk grondiger onderzocht heeft, de argumenten aan de Schrift ontleend, getoetst, en aangetoond heeft, dat het dragen der wapenen in den krijg dienste door Gods Woord ons niet verboden wordt. Hij deed dat deels in zijn geschriften tegen de Manicheers, die den krijg dienste geheel veroordeelden, deels in zijn beroemd schrijven aan den Afrikaanschen veldheer Bonifacius, die gemoedsbezwaren had tegen den krijg dienste en daarom er over dacht zijn commando neer te leggen. Augustinus ontvond hem dat en toonde uit de Schrift hem aan, «dat de meening, dat niemand aan God behagen kan, die in de wapenen des oorlogs krijg dienste verricht», onjuist was. Johannes de Dooper, zoo merkte hij terecht op, heeft niet tot de krijgsliden, die tot hem kwamen om gedoopt te worden, en vroegen: wat moeten wij doen? geantwoord: «werpt de wapenen weg, verlaat den krijg dienste», maar: «doet niemand overlast, ontvreemd niemand het zijne door bedrog, en laat u vergenoegen met uwe bezoddingen.» Vooral dit laatste woord toont wel afdoende aan, dat Johannes den krijg dienste niet veroordeelt, maar alleen de misdrijven, waaraan de soldaten uit dien tijd zich schuldig maakten. Christus zelf, zoo merkt Augustinus voorts op, heeft het geloof van den Centurio geprezen, die zeide: «ook ik ben een man onder de macht van anderen gesteld, hebbende onder mij krijgsknechten; en ik zeg tot dezen: ga! en hij gaat en tot den dienste; kom! en hij komt, en tot mijnen dienst; doe dit! en hij doet het» en met geen woord hem geraden den krijg dienste te verlaten als een zondig bedrijf. En evenmin heeft de Apostel Petrus dit gedaan, toen Cornelius, de hoofdman over honderd, zich met zijn gezin doopen liet. Het getuigenis, dat hem gegeven werd, dat hij goddelijk was, «vreesde God met geheel zijn huis, toont wel, dat men ook in het leger een goddelijk man wezen kan, en God kan vreezen, al draagt men de wapenen. Dit dical voorbeelden uit de Schrift is zeker afdoende, want indien het dragen der wapenen zonde is en door God den Heere ons is verboden, dan is het onbegrijpelijk, dat noch Johannes de Dooper, noch de Apostel Petrus, noch Christus zelf aan deze krijgsliden den eisch gesteld hebben, dat zij den leger dienste zouden verlaten. Christus heeft, wanneer hij krank genas, die gezoondigd hadden, of aan de bootsvaardige zondares de zonde vergaf, of weigerde over de overspelige vrouw het oordeel uit te spreken, dit nooit gedaan zonder daaraan de ernstige waarschuwing toe te voegen: ga heen en zondig niet meer. Maar tot den hoofdman over honderd, die tot Christus kwam, om hem om de genezing van zijn dienstknecht te bidden, heeft Christus niet gezegd: ga heen en verlaat den krijg dienste, want deze is zonde voor God. Evenmin is dit geschied door Johannes den Dooper of door den Apostel Petrus, toen zij krijgsliden doopten. En hoe uitvoerig de Apostelen in hun zendbrieven over alle verhoudingen van het maatschappelijk leven handelen en in die verhoudingen de eischen der Christelijke zedewet handhaven, nergens wordt door hen ook maar met één woord de eisch gesteld, dat wie een Christen geworden is, den krijg dienste moet verlaten. Ook het beroep, dat men doet op het gebod: gij zult niet doden, of op het woord van Christus tot Petrus: die het zwaard neemt, zal door het zwaard vergaan, of op de Bergrede, waarin gezegd wordt, dat we hem, die ons op de rechterwang slaat, ook de linkerwang zullen toekeren, houdt geen steek en berust, gelijk Augustinus aantoonde, op misverstand van deze plaatsen. Dezelfde God toch, die op Sinai gezegd heeft, dat men niet doden mag, heeft aan Israël allerlei wetten gegeven voor den oorlog, en hun zelfs gelast door den krijg Kanaän te veroveren. De vroegste vorsten onder Israël, een David en anderen, hebben oorlogen gevoerd om het land tegen den vijand te verdedigen. Ook in het Nieuwe Testament wordt uitdrukkelijk gezegd, dat de Overheid van God het zwaard heeft ontvangen, en dat zij het gebruiken

mag en moet om de kwaden te wederstaan en te straffen. Waaruit van zelf volgt, dat het gebruik van het zwaard op zich zelf geen zonde is en de Overheid het ook gebruiken mag om een vijand, die het land binnentrekt, te wederstaan. En wel heeft Christus aan Petrus verboden het zwaard te trekken, en gezegd, dat wie het zwaard neemt, door het zwaard zal vergaan, maar dit geldt alleen het gebruikmaken van het zwaard om Christus of zijn Kerk te verdedigen, wat aan geen geloovige toekomt, maar Christus zijn rijk wil uitbreiden niet door vleeschelijke wapenen, maar door het geestelijke wapen van Zijn Woord. Ook het beroep op hetgeen Christus in de Bergrede gezegd heeft, gaat niet op, omdat wat Christus hier zegt, niet de Overheid geldt, maar de particuliere geloovigen. Onrecht, ons aangedaan, mogen we niet wreken, maar moeten we lijdzam dragen. Maar de Overheid heeft de gerechtigheid Gods te handhaven, en weerloosheid tegen het kwaad kan daarom nooit haar roeping zijn.

Het is aan het afdoend betoog van Augustinus te danken, dat de Christelijke Kerk haar oorspronkelijke afkeer tegen het dragen der wapenen heeft opgegeven en sindsdien erkend heeft, dat ook de krijg dienste voor de Christenen geoorloofd is en zelfs plicht kan worden, wanneer de Overheid dat eischt. En niet alleen de Middeleeuwsche Kerk heeft zich bij dit gevoelen van Augustinus aangesloten, maar eyengood de Protestantsche Kerken; men behoeft de geschriften van Luther, Zwingli en Calvijn en alle Reformatoren maar op te slaan om daar dezelfde gedachte ontwikkeld te vinden. Ook in de belijdenisgeschriften der Protestantsche Kerken wordt het recht der Overheid om het zwaard te gebruiken en dus ook tegen den buitenlandschen vijand met het zwaard zich te verdedigen, uitdrukkelijk erkend. Alleen bij de secte der Anabaptisten was dit anders. Zij die zelf eerst door wapengeweld tot de schriklijkste burgeroorlogen hebben aanleiding gegeven, hebben later het gebruik van de wapenen absoluut afgekeurd, en dat beginsel is ook door de Kwakers overgenomen. Maar afgezien van deze secten, kan men gerust zeggen, dat heel de Christelijke Kerk, de Oostersche en de Westersche, de Roomsche en de Protestantsche, de Luthersche en de Gereformeerde, de Presbyteriaansche en de Episcopalsche Kerk heeft zich bij dit gevoelen van Augustinus aangesloten. Het is dan ook veel meer de invloed van het Tolstojanisme, dat van Rusland uit in heel de wereld zijn aanhangers kreeg, dan een actie van uit de Christelijke Kerk zelf, die dit verzet tegen den krijg dienste weder deed opkomen, al dient het zich ook in Christelijken vorm aan en doet het een beroep op het gebod van God of op enkele kwalijk verstaane uitspraken van Christus.

Natuurlijk is hiermede allerminst bedoeld, dat we een bewonderaar van het militarisme zouden wezen of den oorlog zouden willen verheerlijken. Diep in de ziel van elk Christen is een dorst naar het rijk van vrede, waarin geen wapengeweld meer zal gevonden worden. Vredeliefde is de heerlijke naam, dien onze Koning draagt. Maar hoezeer we daarom het pacifisme steunen en elke poging van harte welkom heeten om de geschillen tusschen de volkeren niet door oorlogsgeweld, maar door arbitrage te doen beslissen, — zoolang het Godsrijk op aarde nog niet gekomen is, zullen naar Christus eigen woord de oorlogen niet ophouden. Veroveringszucht zal telkens weer bij de groote Mogendheden den oorlogshartstocht ontketenen. En dan te weigeren het zwaard te dragen in dienst der Overheid om aan den vijand, die ons aanvalt, weerstand te bieden, is niet naar Gods Woord, maar gaat tegen het Woord van God in.

Symboliek bij het Avondmaal.

De Gereformeerden hebben er steeds prijs op gesteld, dat ook in de symbolische handelingen bij het Avondmaal duidelijk zou uitkomen, dat dit Sacrament ons heenwijst op de eenige offerande, door Jezus aan het kruis volbracht. Daar toch heeft Christus zijn lichaam laten offeren en verbroken en zijn bloed voor ons vergoten, opdat Hij met dit zijn gekruisigde lichaam en zijn vergoten bloed onze hongerige en dorstige zielen tot het eeuwige leven zou spijzen en leven, gelijk ons Avondmaalsformulier zegt.

Daarom wilden ze, dat bij het Avondmaal niet alleen het brood als symbool van Christus' lichaam zou worden uitgedaald, maar dat het brood ook zichtbaar voor de oogen der gemeente zou gebruiken worden door den Dienaar. De Luthersche Kerk, die meent, dat in het Avondmaal tegelijk met en onder het brood het verheerlijkte lichaam van Christus ons uitgedaald wordt, breekt het brood niet. De Gereformeerden, die in het Avondmaal de gemeenschap zien met het lichaam van Christus, dat voor ons gekruisigd en verbroken is, breken het brood wel en achten, dat dit breken van het brood evenzeer als het ronddeelen van het brood tot de sacramentele handeling behoort. Christus zelf toch heeft gezegd: neem, eet, dit is mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt, en de Apostel Paulus zegt: het brood, dat wij breken, is de gemeenschap met het lichaam van Christus. Zelfs wordt het Avondmaal daarom in het Nieuwe Testament wel aangeduid als de «breking des broods». Een onverschillige handeling is deze breking des broods dus niet. Ze dient niet alleen om het brood in stukken te verdeelen, ten einde ieder Avondmaalsganger daarvan een stuk te kunnen geven. Ze behoort tot de sacramentele behandeling zelf, want ze beeldt ons af, hoe Christus zijn lichaam voor ons

aan het kruis heeft geofferd en verbroken en hoe hij alleen zoo voor onze zielen tot een spijze des eeuwigen levens kon worden. Vandaar dan ook, dat onze Catechismus met nadruk op deze symbolische handeling ons wijst, wanneer in het antwoord op vraag 75 gezegd wordt, dat «Christus ons beloofd heeft, dat zijn lichaam zoo zekerlijk voor mij aan het kruis geofferd en verbroken is, als ik met mijn oogen zie, dat het brood des Heeren mij gebroken wordt.» En evenzo zegt ons Avondmaalsformulier, dat «Christus even zeker zijn lichaam aan het kruis in den dood gegeven heeft en onze hongerige zielen met dit zijn gekruisigd lichaam spijst, als een iegelijk dit brood voor zijn oogen gebroken wordt en hij dit gebroken brood tot zijn gedachten met den monde eet.»

In onze Kerken is dan ook algemeen de gewoonte, dat het brood niet gebroken op den disch komt, maar dat de Dienaar, wanneer het Avondmaal aanvangt en de geloovigen aan den Disch aangezeten zijn, het brood neemt en het breekt. Hij laat dit breken van het brood niet over aan de onderlingen of diakenen, die bij het Avondmaal hulpdienst verrichten, maar verricht deze breking des broods zelf, omdat het een sacramentele handeling is, die alleen door den Dienaar des Woords kan verricht worden. De onderlingen en diakenen kunnen zeer zeker bij het Avondmaal als helpers optreden, door de schotels weer terug te brengen, nadat ze zijn rondgegaan, en wanneer er geen brood voldoende aanwezig is, te zorgen dat de voorraad weder wordt aangevuld, maar het breken van het brood behoort niet tot hun taak. In geen onzer Kerken wordt dit dan ook door de onderlingen of diakenen gedaan.

Wel daarentegen bestaat nog in verschillende onzer Kerken het gebruik, dat het uitgieten van den wijn in de bekers door de diakenen verricht wordt, die dit dan doen hetzij binnen het doophek, hetzij in de consistoriekamer, en dan deze gevulde bekers op den disch neerzetten en na het gebruik ze reinigen en opnieuwen vullen. Dit gebruik nu is zeker zeer oud; reeds in de oude Christelijke Kerk kwam het voor; en het schijnt wel daarmede saam te hangen, dat hetgeen in Hand. 6 gezegd wordt, dat de diakenen gekozen werden om de tafelen te dienen, ten onrechte van de tafel des Heeren, d.w.z. van het Avondmaal, verstaan werd, hoewel dit dienen der tafelen blijkbaar op den dienst der barmhartigheid aan de armen ziet. Maar al is dit gebruik zeer oud, toch kan niet gezegd worden, dat het de symboliek van het Avondmaal genoegzaam tot haar recht doet komen. Evenals Christus toch van het brood heeft gezegd: dit is mijn lichaam, dat voor u verbroken wordt, en de Gereformeerde Kerk daarom terecht het breken van het brood als een sacramentele handeling beschouwt, heeft Christus ook van den drinkbeker gezegd: deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijn bloed, dat voor u vergoten wordt, en moet daarom ook dit vergieten van het bloed van Christus symbolisch worden voorgesteld, doordat de Dienaar zichtbaar voor de oogen der gemeente den wijn uitgiet in de bekers. Noch in onze Catechismus noch in onze Avondmaalsliturgie is dit moment genoegzaam tot zijn recht gekomen. Terwijl er terecht nadruk op gelegd wordt, dat Christus even zeker zijn lichaam voor ons aan het kruis heeft laten verbreken, als wij met onze oogen zien, dat het brood des Heeren ons gebroken wordt, volgt er niet, dat Christus zoo ook even zeker zijn bloed voor ons aan het kruis vergoten heeft, als wij met onze oogen zien, dat de wijn voor ons in den beker vergoten wordt, maar, wat een geheel andere gedachte is, als deze drinkbeker ons vergoten wordt. Het geven of mededeelen van den drinkbeker nu kan geen symbolische handeling wezen, die zichtbaar ons voor oogen stelt, dat Christus zijn bloed aan het kruis vergoten heeft, alleen het uitstorten of uitgieten van den wijn voor de oogen der gemeente in den beker stelt ons dit vergieten van Christus' bloed zichtbaar voor oogen.

Is dit juist, en behoort dus dit uitgieten van den wijn in den beker wel degelijk tot de symbolische handelingen van het Avondmaal, die ons de offerande van Christus aan het kruis voor oogen stellen, dan volgt daaruit vanzelf, dat deze handeling niet geschieden moet door een onderling of een diaken op een plaats buiten het Avondmaal, waar niemand het zien kan, maar dat deze handeling verricht moet worden door den Dienaar des Woords voor de oogen der gemeente. Evenals het brood ongebroken op den disch wordt geplaatst en de Dienaar des Woords daarna bij het Avondmaal het brood zichtbaar voor de oogen der gemeente breekt, zoo behooren ook de bekers ongevuld op den Disch te worden geplaatst benevens de kannen, waarin de wijn zich bevindt, en dan bij elke Avondmaalsbediening door den Dienaar des Woords de wijn in de bekers te worden uitgetogen, zoodat heel de gemeente het zien kan. Aan de onderlingen of diakenen verblijft dan alleen de taak om na elke Avondmaalsbediening de bekers te reinigen, ze weer op hun oorspronkelijke plaats terug te brengen, en wanneer de wijn ontbreekt, de kannen op nieuw te vullen.

Natuurlijk doet dit alles tot het geestelijke van het Avondmaal niets af en toe. Dat geestelijke is de waarachtige gemeenschap, die we door het geloof oefenen, met Christus' lichaam, dat voor ons verbroken, en zijn bloed, dat voor ons vergoten is. Maar waar het uitwendige teken dient om die geestelijke genade zichtbaar ons voor oogen te stellen, behoort de symbolische handeling dit dan ook zoo volledig mogelijk te doen uitkomen, niet alleen door het breken van het brood, maar ook door het uitgieten van den wijn.